
22 februari 2022

Förord

CALLE ERLANDSSON, hedersordförande LASK:

Jag lärde känna Rolf Martens på Athen i Lund 1963. Som ung student hade jag just börjat mina trevande steg i schackets underbara värld och jag fascinerades av att beskåda schackvirtuoserna på norra Europas största café. Det fanns två schackbord med schackur, alltid upptagna. Kring borden fylkades oftast 10-20 "bakblåsare" och en och annan spelare som väntade att ta över en av de uppvärmda stolarna. "Vinnaren sitter" gällde oftast och alltför många schackintresserade tillbringade hälften av dygnets timmar vid Athens schackbord.

En spelare som alltid bar vit skjorta med uppkavlade armar förlorade ytterst sällan – Rolf Martens. Trots vibrerande fötter visade han prov på enorm koncentration och excellent motorik – man såg honom aldrig välta en pjäs, trots att hans betänketid för hela partiet ofta var en enda minut. Han rökte under partierna och vid behov placerades cigaretten över ena örat. Ibland tände han trots detta en ny cigarett och någon gång hade han två igång på båda öronen! Vid ett tillfälle tände han en tredje ...

Jag blev snart klubbkamrat med Rolf och andra "athenare". Liksom andra föreningar hade LASK en informationspärm på en hylla nära "Stora ölbordet" på Athen och jag blev medlem i den anrika klubben som bildats 1906, men som bitvis legat i dvala och återuppväckts 1955. LASK-pärmen var den tidens internet – en oumbärlig kontaktlänk eftersom inte så många studenter hade tillgång till telefon på den tiden. Ett annat kommunikationsmedel var att alltid dyka upp exakt kl 12.00 på Athen.

1965 vann LASK sitt första Lag-SM-guld med de tre musketörerna Kjell Krantz, Göran Broström och Rolf Martens på toppborden. Rolf var den fenomenale blyxtkungen och blindspelaren. De flesta var överens om att han hade en utstakad väg till stormästartiteln, frågan var bara när den skulle erövras.

LASK vann även Lag-SM 1966 och 1967. Rolf vann Blyxt-SM 1966 och individuella SM 1967. Han reste direkt från SM till Student-VM, där han besegrade en av världens starkaste spelare, Vlastimil Hort. Ett halvår senare blev han tvåa efter Jefim Geller i Erik Olsons minnesturnering, och blev därmed den förste svensk som tog en IM-norm. 1968 blev Rolf åtta bland 200 spelare vid inofficiella blyxt-VM i München. Ingen i Sverige kunde uppvisa något liknande.

Vid denna tid jobbade jag i LASK-styrelsen och försökte ordna internationella inbjudningar så att Rolf skulle kunna ta IM-normer. Inga spelare bjöds in privat, utan allt måste gå via arrangörens nationella förbund och spelarnas nationella förbund. Dessvärre fick jag i stort sett ingen respons eller stöd från Sveriges Schackförbund. Kanske var detta en

”bidragande” faktor till att Rolf inte heller i slutet på 1960-talet blev särskilt entusiastisk för att satsa på en schackkarriär.

Rolfs intresse för sina ultrahypermoderna spelöppningar (UHCA) svalnade dock aldrig. Hans aldrig sinande entusiasm förstärktes av ett fantastiskt bollplank bestående av uppemot hundratalet analytiskt intresserade schackvänner – för att nämna några: Klas Hellborg, Anders Nilsson, Gunnar Hjorth, Harry Schüssler och Gerard Welling. Rolf producerade och uppdaterade genom åren tusentals A4-sidor om UHCA. De stora höjdpunkterna var hans föredrag på LASK, som oftast kunde vara i 5-6 timmar och i stort sett utan manus.

Detta skulle dessvärre upphöra i och med Rolfs bortgång 2008. Jag föreslog då att LASK skulle upprätta en stipendiefond och en minnesturnering i Rolfs namn. Fonden har till dags dato samlat in över 300 000 kr och drygt 200 000 kr har utdelats i stipendier. Minnesturneringen arrangeras årligen sedan 2009.

En biografi om Rolf har länge legat i LASK:s idébank. Därför är det glädjande att Fredrik Danelius gav oss en puff 2021 och att boken nu kan ges ut. Framför allt har Axel Smith lagt ner ett betydande arbete för att förverkliga projektet.

AXEL SMITH, hedersledamot LASK:

Rolf Martens betydde mycket för mitt schack under de år då jag gick från junior till senior. Dels diskussionen om hans öppningar, dels som inspirationskälla till att tänka själv. Jag skriver mer om det i inledningen till del II.

Här vill jag tacka det 30-tal personer som hjälpt till att teckna bilden av Rolf. Av dessa berättade systemen Berit om uppväxten, barndomskamraten Lennart Strandberg om de första åren med schack, Kjell Krantz om tiden i Lund och kärestan Yvonne om de sista decennierna.

Många har skickat kopior på sin brevväxling med Rolf, och ställt fotografier till förfogande. Det råder ingen tvekan om att Rolf betydde mycket för många.

Detta är emellertid ingen minnesbok, och inte heller en svartvit hyllningsbok där vi endast berättar om hans framgångar på de svartvita fälten. Vår ambition har varit att skriva en mer heltäckande berättelse. När det varit möjligt har vi använt oss av partikommentarer från Rolfs aktiva tid, eller av hans egna texter. Tack till hans syskon som medgivit återpublicering av dessa.

2005 frågade jag Rolf om hur det gick med hans bok om UHCA-öppningarna. ”Bokprojektet ligger rejält på is sedan ett tag tillbaka”, svarade han. ”Kanske blir det aldrig av. För min del är det mycket annat som tar upp min tid.”

Jag hoppas att Rolf skulle ha uppskattat den bok du håller i din hand. Trevlig läsning!

FREDRIK DANELIUS:

Till skillnad från mina medförfattare träffade jag aldrig Rolf Martens, så jag har närmat mig honom på ett annat sätt. Jag har fascinerats av hans dubbla relation till fadern: Rolf går sin egen väg men också i dennes fotspår. I bakhuvudet har jag haft filmen *The Heroes of Telemark* (1965), där motståndsmän ledda av Rolf Pedersen planerar att spränga en fabrik som är viktig för Nazitysklands kärnvapenprogram. Året är 1942, Martens födelseår. Liksom sin namne var Rolf Martens en sann motståndsmän, både vid brädet och i sin politiska gärning.

Lund den 22 februari 2022

Axel Smith, Fredrik Danelius och Calle Erlandsson

Del I: Schack och politik

Vid SM 1967. Foto: Sydsvenskan.

Här avgörs Blixt-SM. Med bägge kläpparna hängande lyckas Rolf Martens få liv i den usla vitfältaren.
Illustration: Göran Smith.

17 juli 1988

Prolog

På ena sidan brädet: en man som närmar sig de femtio, med gulnade fingrar och färgade tänder, men ungdomligt utseende. Den ostrukna ljusrandiga skjortan är uppknäppt i kragen, fötterna vickar under bordet, blicken fokuserad på brädet. Och vilken blick! Ungdomlig glöd, en kuslig låga som formar en bubbla runt ställningen, försöker skapa liv i den usla vitfältaren.

Den hälften så unge motståndaren har lyckats perfekt med sin svartfältsstrategi. De har några bönder vardera, mannen en värdelös löpare, ynglingen en stark springare. Ludvig Sandström är på väg mot ett SM-silver i blix, ytterligare ett tecken på den generationsväxling som pågår i svenskt schack. Dagen före blev han tvåa i Mästar-Elit och kvalificerade sig för SM-gruppen, där medelåldern redan sjunkit med tio år.

Året är 1988 och scenen Himmelstalundshallen i Norrköping, där isen sedan länge smält. 120 spelare startade i Blixt-SM denna söndagseftermiddag, och efter elva inledande partier har tio avancerat till final. Storfavorit till guld är Harry Schüssler, stormästaren som tycker sig ha blivit för bra för SM. Han har redan spelat färdigt och trängs bland den stora skara åskådare som följer det sista partiet. Schüsslers 6/9 kommer att räcka till guld om – mot all förmodan – vitspelaren inte lyckas få till en briljant kontrung.

Kläppen på tornuret har börjat lyftas för båda kombattanterna, men Rolf Martens blick är fullt fokuserad på brädet. Fötterna vickar, överkroppen är orörlig. Koncentrationsfenomenet Martens är i sitt esse.

Det är något Schacksverige sett alltför lite av. 21 år tidigare blev Martens svensk mästare. Då var det han som var ynglingen som besegrade de äldre gentlemännen. Efter att han tagit Sveriges första IM-norm var han, enligt senare beräkningar, rankad 62:a i världen.

Ett par år senare slutade han spela. Schack var inte tillräckligt viktigt, inte i en värld där Sovjetimperialismen höll på att kväva den sanna kommunismen. Politiken blev hans nya spelplan, och han engagerade sig med samma intensitet och ettrighet som han tidigare spelat schack. Han såg statsmakter som fokuserade mer på sin makt än på att vara stat – så även Sverige. Folkomröstningen om kärnkraft ansåg han vara en enda stor komplott och nu, åtta år senare, hade han fortfarande inte gett upp.

Natten före Blixt-SM klistrade han upp affischer i centrala Norrköping för att propagera